

Bespreking van *De werelden van Hannah Arendt*, door Hanke Drop, in:
Loving Geopolitics, e-managine, proefnummer, december 2021, p. 12-13.

Amor mundi en Handelen

Hannah Arendt nog immer actueel

Recent verscheen in het Nederlandse taalbereik een nieuw boek over de Duits-Amerikaanse politiek denker Hannah Arendt (1906-1975). Het is aardig ingewikkeld om, naast alles wat er al decennialang verschijnt over Arendt en haar werk, nog met iets vernieuwends te komen. Toch is dat de schrijver van *De Werelden van Hannah Arendt*, Joop Berding, goed gelukt. Bijzonder aan dit boek - uitgegeven door Boekscout - is enerzijds dat Berding lange lijnen traceert, die Arendts biografie en haar werk niet alleen met elkaar in verband brengen, maar ook laten zien hoe thema's in haar werk zich door de tijd ontwikkelen, mede vanwege (nieuwe) ervaringen in haar leven. Anderzijds brengt Berding, door bijvoorbeeld vaak eigentijdse voorbeelden te kiezen, helder in beeld wat de betekenis van Arendts gedachtegoed voor ons vandaag kan zijn. Ook geeft hij op meerdere plekken in zijn boek aan waaruit zijn eigen fascinatie voor Arendts werk bestaat. Zo verwoordt hij aan het slot van het boek dat Arendt hem, naast vele andere inzichten, vooral leert verantwoordelijkheid te nemen. Niet alleen voor de eigen woorden, maar bovenal voor de eigen daden, waarbij de waardigheid van de publieke zaak hooggehouden kan worden. Hierbij haken wij graag aan voor *Loving Geopolitics* en lichten er hier twee van Arendts kernbegrippen uit, die volgens ons relevant zijn voor het denken over geopolitiek: handelen en amor mundi.

Hannah Arendt leert vooral verantwoordelijkheid te nemen. Niet alleen voor de eigen woorden, maar bovenal voor de eigen daden >>>

(vervolg Hannah Arendt)

Wie is Hannah Arendt en waarom is zij een waardevolle denker in deze tijden?

De thema's die Arendt in haar werk aansnijdt zijn ook de thema's van nu. Dit is ook de reden voor de wereldwijd blijvende belangstelling voor Arendt. In hoofdstuk 6 analyseert Berding hoe zij de wereld om haar heen bestudeert en begrijpt. Zij komt daarbij tot het concept wereldliefde, *amor mundi*, en deze wereldliefde wordt concreet in hoe het individu daarmee handelend omgaat. Persoonlijk denken is daarbij van groot belang, maar de aandacht moet zich uiteindelijk richten op het collectieve handelen. Handelen onderscheidt Arendt van arbeiden en werken. Arbeiden staat voor Arendt voor alles wat in biologische zin voorziet in het leven voortbrengen en in stand houden. Werken staat voor het maken van nuttige dingen, werktuigen, stoelen en computers bijvoorbeeld. Fundamenteel voor handelen is dat het betekenis krijgt in de ontmoeting met de ander. Handelen is uiteindelijk een gezamenlijke activiteit die op vrijheid is gestoeld. Daarmee betreden we de wereld van de politiek: waar het publieke domein door te handelen betekenis en zingeving krijgt. De wereld zelf is daarbij bovenal een openbare plaats van handelingen en wordt gekenmerkt door menselijke ontmoetingen. Mensen hebben met elkaar de macht om hun ontmoetingen vorm te geven en zo ontstaat er een web van menselijke relaties, gedreven door *amor mundi*. En juist in die ontmoetingen kunnen mensen over de wereld spreken. Gebeurt dit niet, dan zou de wereld 'een losse verzameling dingen zijn, zonder betekenis'. Dan zou de 'common sense' verdwijnen, en dat zou leiden tot wereldvervreemding. Als daar dan ook nog geweld bij zou komen, dan zou dat leiden tot het vernietigen van menselijke ontmoetingen en menselijk handelen.

Was Hannah Arendt een wereldburger?

Deze vraag komt in het boek van Berding apart aan de orde. Het antwoord is nee. Voor Arendt kan wereldburgerschap niet bestaan, want dan zijn er geen grenzen om dit burgerschap te beschermen. Arendt stelt dat het onmogelijk is om controle uit te oefenen over een wereldregering en dit vindt zij levensgevaarlijk, omdat dit

tot ongebreidelde tirannie kan leiden. En tot het einde van het politieke leven, voegt Arendt eraan toe.

Voor Arendt kan wereldburgerschap niet bestaan, want dan zijn er geen grenzen om dit burgerschap te beschermen

Handelen, *amor mundi* en hedendaagse geopolitiek

Dat deze bespreking van Hannah Arendts' werk beperkt blijft tot een zeer korte behandeling van haar gedachten over handelen en *amor mundi*, doet natuurlijk geen recht aan haar rijke oeuvre en ook niet aan de omvangrijke studie van Joop Berding. We hebben echter gemeend het belang van de twee kernbegrippen handelen en *amor mundi* voor de geopolitiek wel te kunnen aanstippen, waarna het aanbeveling verdient om hier verder in te duiken. Dit kan namelijk vragen en denkrichtingen stimuleren voor het bepalen van een geopolitieke agenda van de toekomst. Bijvoorbeeld: kan bij het nu actieve bestaan van de VN juist wel van een wereldburgerschap gesproken worden? En welke inhoud, functie en vorm heeft dit burgerschap dan? Geeft 'wereldburgerschap' anno 2022 de mogelijkheid om menselijke ontmoetingen naar een hoger, vredelievend niveau te tillen? Waaraan moet geopolitiek handelen in de publieke ruimte voldoen om internationale ontmoetingen tussen burgers, diplomaten en staatslieden betekenisvol en zinvol te laten zijn?

We zijn dankbaar voor het werk van Joop Berding, die de denkwerelden van Hannah Arendt voor ons ontsluit. Zo kunnen we schatplichtig zijn aan het gedachtegoed van Hannah Arendt en ons met haar denken aanscherpen.

in de eindredactie van:

Hanke Drop

Hanke Drop is docent-onderzoeker op Hogeschool Utrecht en betrokken bij de Muzische Werkplaats van Hogeschool voor de Kunsten Utrecht